
Různé

Vzpomínka na Irenu Šnebergovou

Když 16. července 2023 zemřela Irena Šnebergová ve věku nedožitých třiadevadesáti let, byli všichni, kdo ji znali, touto zprávou překvapeni, i když si uvědomovali, že se dožila požehnaného věku a že v posledních letech se potýkala se zdravotními problémy. Osobně jsem Irenu Šnebergovou poznal před deseti lety. Pak jsem s ní řadu let nebyl v kontaktu, který se podařilo znovu navázat během lockdownu v souvislosti s pandemií covidu-19. Při pravidelných telefonátech mi vyprávěla o Augustinu Smetanovi a českém hegelianismu, o svém setkání s Heideggerem, o svých generačních družích a kolezích, hlavně o Karlu Kosíkovi, o Filosofickém ústavu AV ČR šedesátých let nebo o „Laubovce“ jako malém kulturním centru sedmdesátých a osmdesátých let atd. Občas v telefonu cosi zašumělo nebo se ozval hlomoz. V tu ránu paní doktorka hovor přerušila a spěšně položila sluchátko – zrovna v tom nejlepší, kdy měla přijít pointa dlouhého vyprávění. Možná si tak připravovala půdu pro můj příští telefonát...

Vzpomněl jsem si na tyto zvláštní hovory, když jsem se dozvěděl o jejím úmrtí. Procházel jsem zrovna Malešickým parkem, odkud je dobře vidět činžovní dům, kde bydlela. Vybavil jsem si její tichý, vysoký, přesto pevný hlas, pro-

mlouvající jakoby z dálky, ze vzdálené, již neexistující minulosti, o níž mi do telefonu vyprávěla vytříbenou češtinou, jakou dnes uslyšíte zřídka. U malešické botanické zahrady jsem si pak vzpomněl na vícero starších filosofů, výjimečně filosofek, které jsem měl možnost poznat a kteří se dožili vysokého věku, osmdesátky i devadesátky. Jejich stáří se nelišilo od stáří kohokoli jiného. Stárnutí je ostatně prozaický způsob naší existence, zhmotnění plynutí času. Na jejich příkladu jsem si uvědomil, že stáří mimo jiné provází proměna prožitku času. Přestože čas plyne „dopředu“ k budoucnosti, anebo „zepředu“ do minulosti, žijeme po jednu etapu svého života více budoucností, otevřenými možnostmi. Později prožíváme nejintenzivněji přítomnost. Vnímáme ji v její vnitřní strukturovanosti a extenzionalitě (něco máme za sebou, něco před sebou), abychom v poslední fázi života obraceli stále častěji svůj zrak do minulosti a žili tím, co bylo, co jsme prožili, co už není, co existuje leda ve vzpomínce.

Jenomže s pokročilým stářím se nepojí výhradně projevy uznání zásluh a úcty. Přináší s sebou mnohdy zapomnění, postupné či náhlé přerušování pracovních a přátelských styků, zúžení sociálního prostoru na rodinný kruh,

na okruh (zbylých) přátel, na společnost pečovatelek. Říká se, že věk je pouhé číslo. To rčení však platí jen do určitého věku, než na nás plnou vahou dolehne tíha stáří a nemoci. Vedle úpadku fyzických a duševních sil, vedle izolace se náš čas stává nanejvýš stanovištěm, z něhož se lze otočit a přehlédnout celý svůj život jakoby vcelku.

Martin Heidegger – myslitel, který byl spolu s hegelianem Augustinem Smetanou Ireně Šnebergové nejbližší – vyzdvihl časovou strukturu lidské existence. Každý, byť sebekratší, okamžik je vnitřně strukturovaný. Lze v něm rozlišit momenty přítomnosti, minulosti a budoucnosti. Šnebergové současníci, zejména Karel Kosík a Vítězslav Gardavský, nicméně poukazovali na to, že zmíněné tři momenty časové struktury jsou u Heideggera rovnocenné jen zdánlivě. Ve skutečnosti má u něj primát budoucnost. Lidská existence je nasměrována k budoucnosti, jež určuje, čím nebo kým se člověk může stát. Člověk v Heideggerově koncepci rozumí sobě samému z budoucnosti; a ve světle budoucnosti také interpretuje přítomnost a minulost. Podle Kosíka a Gardavského však není dynamická pouze tato časová struktura lidské existence, ale i náš prožitek času, tvořící nedílnou součást našeho sebeporozumění. Fundamentální ontologie, zdá se, není filosofii stáří, kdy člověk má (téměř) vše za sebou a kdy rekapituluje svůj život ve vzpomínce – snad i s vděčností.¹ Pro stáří je

možná příznačná právě tato schopnost syntetizujícího, třebaže jistě selektivního zpětného pohledu. Hegel spojoval syntetizující retrospektivní pohled se stanoviskem absolutní ideje. V závěru *Vědy o logice* ne náhodou připodobnil absolutní ideu ke starci, který odříkává tytéž náboženské věty, jaké odříkával zamlada. A přesto je smysl těchto vět, navzdory totožnému lexikálnímu významu, v podstatném ohledu odlišný, protože jsou vyplněny obsahem vytvořeným celým dosavadním životem.

* * *

Irena Šnebergová – tehdy jako Irena Michňáková – nastoupila krátce po studii filosofie, absolvovaných v poválečných letech na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy, do nově vzniknuvšího Kabinetu pro filosofii při ČSAV. Spolu se svými kolegyněmi a kolegy se tam zabývala dějinami české filosofie. Jiří Černý se věnoval českému přírodnímu filosofovi Jiřímu Procházkoví, Ivan Dubský mapoval pronikání marxismu do českých zemí, Robert Kalivoda psal o husitské revoluci, Karel Kosík pojednával o fenoménu české radikální demokracie devatenáctého století, Slavomil Strohs o československém prvorepublikovém marxismu, Josef Zumr o Herbartovi a herbartismu. Irena Michňáková se zaměřila na dějiny českého hegelianismu, se zvláštním zřetelem k dílu Augustina Smetany. Rychle zaujala nepřehlédnutelné místo mezi historičkami a historiky českého hegelianismu – vedle Marie Bayerové, s níž

1 Systematickou souvislost mezi vzpomínkou a vděčností na jedné straně a metafyzikou ve smyslu promyšlení celku svého vlastního života na straně druhé tematizoval nedávno zesnulý německý filosof Die-

ter Henrich. Srov. Henrich, D., *Bewusstes Leben*. Stuttgart, Reclam 1999, s. 194–216.

sdílela zájem o myšlení Augustina Smetany, Jaromíra Loužila zkoumajícího dílo Ignáce Jana Hanuše a Františka Tomáše Bratránek, anebo Milana Sobotky, který se zajímal speciálně o Bratránkovu interpretaci Goethova *Fausta*.² Značný vliv měl na ni a na celou poválečnou generaci filosofek a filosofů Jan Patočka, který dal historiografii českého hegelianismu ne jeden důležitý impuls.

Irena Michňáková na sklonku padesátých let navázala na editorské úsilí Marie Bayerové, vydavatelky dvou svazků sebraných spisů Augustina Smetany. První dva svazky zahrnovaly kromě kratších statí a promluv hlavně Smetanův spis *Vznik a zánik ducha*. Irena Michňáková připravovala v šedesátých letech do tisku svazek třetí; měl obsahovat český překlad Smetanovy německy psané autobiografie *Příběh exkomunikovaného*. Svazek nicméně vyšel po mnohaletých peripetiích způsobených různými vnějšími okolnostmi až v roce 2008.³ Za tu dobu se jeho koncepce proměnila. Vešly do něj výsledky editorčiny mravenčí archivní práce. Prvně v něm byly zveřejněny materiály ze Smetanovy literární pozůstalosti, obsa-

hující nerozříděný a obtížně čitelný rukopisný materiál, včetně univerzitních přednášek Augustina Smetany z roku 1848/1849, či fragmenty jeho korespondence.⁴

Začátkem šedesátých let předložila Irena Michňáková výsledky své práce v podobě smetanovské monografie. Pojednala v ní životní osudy tohoto člena řádu křížovníků, který prodělal krizi víry a ocitl se na prahu ateismu, a rozebrala jeho základní myšlenky.⁵ Vývoj hegelianismu po smrti Hegela vylíčil Karl Löwith ve své klasické – a v době, kdy autorka pracovala na své monografii, vlivné – práci jako postupné rozkládání Hegelova systému na konceptuální elementy, které následně posloužily jako stavební kameny pro nové „stavby“: pro většinu filosofických směrů dvacátého století, marxismus nevyjímaje.⁶ Irena Michňáková toto Löwithovo vý-

2 Smetana, A., *Sebrané spisy*. Sv. 1. Vyd. M. Bayerová. Praha, Nakladatelství Československé akademie věd 1960. Smetana, A., *Sebrané spisy*. Sv. 2. Vyd. M. Bayerová. Praha, Nakladatelství Československé akademie věd 1962. Loužil, J., *Ignác Jan Hanuš* Praha, Melantrich 1971. Bratranek, T. F., *Neue Bestimmung des Menschen*. Hrsg. von K. Vieweg und J. Loužil. Frankfurt am Main, Peter Lang Verlag 2001. Sobotka, M., *Filozof František Tomáš Bratránek*. *AUC Philosophica et Historica*, 1986, č. 1, s. 27–40.

3 Smetana, A., *Příběh jedné exkomunikace a doprovodné texty*. Vyd. I. Šnebergová. Praha, Filosofia 2008.

4 První ucelenou badatelskou zprávou o pozůstalosti Augustina Smetany publikovala Irena Šnebergová společně s Marií Bayerovou. Srov. Bayerová, M. – Šnebergová, I., *K novým dokumentům z rukopisné pozůstalosti Augustina Smetany a k jeho pojetí socialismu a komunismu*. *Filosofický časopis*, 5, 1957, č. 4, s. 483–495.

5 Michňáková, I., *Augustin Smetana*. Praha, Svobodné slovo 1963. Kniha je v druhé části doplněna o ukázky ze Smetanova díla (s. 106–250). Ve stejné době se I. Michňáková zapojila do přípravy kolektivní práce k dějinám české filosofie (srov. Kalivoda, R. – Zumr, J. [vyd.], *Antologie z dějin československé filosofie*. Díl I. Praha, Nakladatelství Československé akademie věd 1963).

6 Löwith, K., *Von Hegel zu Nietzsche. Der revolutionäre Bruch im Denken des 19. Jahrhunderts*. Stuttgart, W. Kohlhammer Verlag 1964. – Tato Löwithova kniha významně ovlivnila celou marxistickou historiografii českého hegelianismu padesátých a šedesátých let, nejen knihu I. Michňákové.

vojové schéma přejala, i když si je přizpůsobila. V souladu s marxistickou historiografi filosofie popisovala zmíněný rozkladný proces jako přechod od idealistického stanoviska ke stanovisku materialistickému.

Pro tento její výklad je příznačné, že Smetanovo myšlení a český hegelianismus vůbec zasadila do širšího kontextu mladohegelovství a že k hegelianismu přistupovala jako k mezinárodnímu intelektuálnímu fenoménu. Připomeňme, že podobným způsobem postupoval Karel Kosík, když pojednával o české radikální demokracii 19. století. Pojímal ji též jako mezinárodní intelektuální (a zároveň politický) fenomén, který měl vícero odstínů; ty představovaly variace dvou základních podob, z nichž každá odrážela jiný postoj k průmyslové revoluci. Kosíkova teze zněla následovně: Radikální demokracie byla v českých zemích dvojznačným fenoménem, protože z jedné strany průmyslovou revoluci kritizovala, z druhé strany ji akceptovala jako fakt, nicméně nastolila téma sociální spravedlnosti a státem zajištěných politických svobod. Zcela analogicky argumentovala ve své knize o Smetanovi Irena Michňáková.⁷ Prohlašovala, že český hegelianismus měl také dvě podoby, a to v závislosti na tom, zda byl ještě poplatný idealismu anebo zda už učinil krok směrem k materialismu. Český hegelianismus

byl ambivalentní intelektuální fenomén, neboť jednou nohou stál v idealistickém konceptuálním rámci, zatímco druhou jej překračoval a zasahoval do rámce materialistického. Augustin Smetana byl podle Michňákové názorným příkladem zmíněné dvojznačnosti – neboť pronikal cestou od Hegela přes Herbarta až k Feuerbachovu materialismu smyslovosti, aby nakonec došel na práh praktického materialismu raného Marxe, ne-li přímo k historickému materialismu pozdního Marxe a marxismu, aniž přitom zcela opustil idealistický konceptuální rámec.

Zmíněný Jan Patočka, který si prací Ireny Michňákové cenil, ji v mnoha směrech inspiroval, například právě v pohledu na český hegelianismus jako na předzvěst praktického materialismu vyzdvihujícího činnou stránku člověka a pojímajícího člověka jako bytost praxe. Patočka se domníval, že český hegelianismus nebyl navzdory zdání vyčpělou eklektickou napodobeninou německých mladohegelovců, i když zároveň připouštěl, že zahrnoval „velkou rozmanitost duchovních tendencí“.⁸ U Augustina Smetany, Ignáce Jana Hanuše, Františka Matouše Klácela či Františka Tomáše Bratránka byl sklon k eklekticismu zjevný. Každý se svým způsobem pokoušel skloubit Hegelovy myšlenky – ať se týkaly filosofie dějin, dějin filosofie či přírodní filosofie

7 Dodejme, že téma české radikální demokracie nebylo Ireně Šnebergové vůbec cizí. Věnovala mu disertační práci, v níž psala o osudech a myšlenkách revolucionáře a básníka Jana Sekavce. Viz Šnebergová, I., *Život a dílo Jana Sekavce, radikálního demokrata českého hnutí let 1848-49*. Praha, s.n. 1954.

8 Patočka, J., *Česká filosofie a její soudobá fáze*. (České přepracování německé přednášky „Die tschechische Philosophie und ihre gegenwärtige Phase“, kterou J. Patočka přednesl 6. 2. 1968 na univerzitě ve Freiburgu.) In: *týž, O smysl dneška*. Praha, Mladá fronta 1969, s. 118.

– s myšlenkami Darwina, Herbarta, Bolzana nebo Schellinga. Hanuš sám dokonce tvrdil, že po Hegelovi lze filosofii provozovat už jen v podobě retrospektivních dějin filosofie, že nové myšlenky mohou vznikat výhradně rozkládáním a následnou rekombinací starých myšlenek; svůj přístup nazýval „historický eklekticismus“. Ale Patočkův pohled na český hegelianismus se lišil od samého sebezporozumění českých hegelianů. Spatřoval v hegelianismu svěbytný pokus vyrovnat se s rozkladem Hegelova systému vypracováním zcela nové koncepce „činné stránky“ člověka. Je proto zapotřebí rozumět mu v kontextu Marxových *Tezí o Feuerbachovi* (1844) a v souvislosti s podobnými pokusy, například v hegelianismu polském.⁹

Patočka mimoto vedl spojnici mezi českým hegelianismem první poloviny 19. století, který měl jepičí život, a marxistickou filosofii praxe padesátých a šedesátých let 20. století, kdy došlo k „renesanci“ hegelianismu u nás – jak dokládají práce Karla Kosíka, Karla Michňáka, Jiřího Peška či Jindřicha Zeleného.¹⁰ Systematický zájem o Hegela byl

spojen se zájmem historickým. Ne náhodou se historiografie českého hegelianismu objevuje jako nedílná součást marxistických dějin filosofie. Patočka v této souvislosti píše: „Pro snahy mladých marxistických myslitelů v Čechách po Druhé světové válce je příznačné, že se velice záhy začali vracet k vlastním duchovním dějinám. Neboť v předbřeznových Čechách vskutku vyrostl malý pozdní květ spekulativní filosofie, jež naprosto nebyla, jak se běžně vykládalo, pouhým dozvukem německé spekulace od Schellinga k Hegelovi, nýbrž zjevně ukazovala k mladohegelovským tendencím.“¹¹

Irena Michňáková zkoumala, proč měl český hegelianismus v 19. století krátké trvání. Poukazovala na politické a administrativní zásahy, kterými byla hegelovská filosofie v Rakousku-Uhersku vytlačována z univerzitního kurikula a z církevních vzdělávacích institucí, protože byla pokládána za politicky subversivní filosofii. Přesto po sobě zanechala – podobně jako myšlenky radikálních demokratů, jak tvrdil Kosík – v české kultuře a filosofii výraznou stopu. Zároveň se Irena Michňáková polemicky ohrazovala vůči názoru Františka Fajfry, který prohlašoval, že vliv hegelianismu byl u nás pramalý.¹²

9 Patočka, J., *Česká filosofie a její soudobá fáze*, c.d., s. 118. V polském hegelianismu byl reprezentantem naznačené tendence August von Cieszkowski, jehož myšlenky týkající se filosofie praxe byly námětem několika referátů během česko-polského symposia o hegelianismu konaného ve Varšavě v prosinci roku 1964, který Irena Michňáková spoluorganizovala. Srov. Michňáková, I. – Garewicz, J., *Der Streit um Hegel bei den Slawen*. Prag, Academia 1967.

10 Vývojem českého hegelianismu se ve zdařilé přehledové studii zabývají: Matějčková, T. – Marek, J., *Postacie filozofii heglowskiej w czeskim myśleniu od dziewiętnastego*

wieku do współczesności. In: Woźniak, M. – Wiśniewski, T. R. (eds), *Recepcja myśli Hegla w Europi Środkowej i Wschodniej*. Warszawa, Ośrodek Badań Filozoficznych 2019, s. 19–51.

11 Patočka, J., *Heidegger z druhého břehu*. In: *týž, Češi I.* (Sebrané spisy Jana Patočky. Sv. 12). Praha, OIKOYMENH 2006, s. 224–225.

12 Fajfr, F., *Hegel bei den Čechen*. In: Čyževskij, D. (Hrsg.), *Hegel bei den Slaven*. Reichenberg, Gebrüder Stiepel 1934, s. 431.

Ve skutečnosti silně rezonovala koncepce dialektiky a myšlenka vývoje, jež Hegel pojímal jako neustálé vyvstávání a následné rozpouštění rozporů. Tato koncepce dialektiky, založená na myšlence rozporů, ovlivnila například Františka Palackého v uvažování o českých dějinách. Rozpory, jak v návaznosti na Hegela tvrdili čeští hegeliani, se projevují v podobě společenských otřesů, revolt a revolucí, jakými byla revoluce roku 1848. Hegelova filosofie tedy poskytovala konceptuální nástroje nejen k traktování národních dějin, nýbrž také k analýze a kritice společnosti.

Irena Michňáková (za svobodna a po rozvodu Šnebergová) propojuje ve své práci stále častěji intelektuální dějiny s dějinami institucionálními. Na základě rozsáhlého studia archivních materiálů a dokumentů rekonstruovala komunikační sítě, díky nimž – jak zněla její vůdčí teze – se hegelianismus stal důležitým středoevropským intelektuálním fenoménem. Nalezl živnou půdu skoro ve všech středoevropských centrech. Důležitými uzly této komunikační sítě byly univerzity, církevní školy a kláštery v Praze, v Brně, v Olomouci, v Poznani, ve Lvově a především ve Vídni – odkud vycházely siločáry vlivu Hegelových myšlenek ve střední Evropě. Významně se o to zasloužily neoficiální čtenářské a debatní kroužky. Irena Šnebergová učinila první krůčky k jejich detailnějšímu zmapování. Bohužel nezohlednila – nakolik lze soudit podle publikovaných textů – metodologicky propracovanou metodu zkoumání konstelací (*Konstellationsforschung*) Dietera Henricha, který při svém zkoumá-

ní vývoje pokantovské filosofie dospěl k zásadním objevům.¹³ Zdá se, že archivní materiály, které Irena Šnebergová nashromáždila za několik desetiletí archivního výzkumu v literárních památnících a archivech v Praze, v Brně, v Lipsku a ve Vídni, nejsou plně vytěženy a dosud čekají na své zpracování v podobě větší syntézy.

Stejně jako mnoho jejích vrstevníků byla Irena Šnebergová přitahována fenomenologií, především myšlením Martina Heideggera. Významnou roli v tom opět sehrál Jan Patočka, který v šedesátých letech ke studiu a k překládání Heideggera a dalších fenomenologických autorek a autorů získal tehdejší marxisty i nemarxisty, například Jiřího Němce.¹⁴ Irena Michňáková přeložila Heideggerův text *Zrození uměleckého díla* (1935), který vycházel na pokračování v uměnovědném a literárním časopise *Orientace*.¹⁵ Po roce

13 Srov. Michňáková, I., Zum ideellen Profil des tschechischen Hegelianismus des 19. Jahrhunderts. In: Michňáková, I. – Garelwicz, J. (eds.), *Der Streit um Hegel bei den Slawen*. Prag, Academia 1967, s. 57–78. A dále: Šnebergová, I., Ke genezi hegelianismu v Čechách. *Filosofický časopis*, 47, 1999, č. 1, s. 49–68. Jde o článek, který by snad měl být úvodem k rozsáhlé studii o formování českého hegelianismu. Možná se nalézá v osobní pozůstalosti Ireny Šnebergové.

14 Srov. podnětnou studii: Krumphanzl, R., Jiří Němec a Martin Heidegger, překlady do češtiny, politika a ideologie (převážně v šedesátých letech). *Revolver Revue*, 2021, č. 122, s. 126–176.

15 Heidegger, M., *Zrození uměleckého díla*. Přel. I. Michňáková. *Orientace*, 1968, č. 5, s. 53–62; č. 6, s. 75–83; 1969, č. 1, s. 84–93. Nový překlad tohoto Heideggerova textu nedávno pořídil Ivan Chvatík: Heidegger,

1989 se po návratu na půdu Filosofické-
ho ústavu AV ČR Irena Šnebergová vė-
novala překládání daleko intenzivněji
než předtím. Přeložila řadu textů feno-
menologicky zaměřených filosofek a fi-
losofů: články či úryvky z knih Ludwiga
Landgrebeho, Hanse-Georga Gadame-
ra, dále Elisabeth Ströckerové, Hannah
Arendtové, Karla Jasperse či Jorgeho
Rivery.¹⁶ Kromě toho se zabírala teore-
tičtějšími úvahami týkajícími se překlá-
dání filosofických textů, které považo-
vala za tvůrčí, nikoli otrockou činnost.¹⁷
Zamýšlela se nad otázkou nepřeložitel-
nosti filosofických textů. Domnívala se,
že filosofický jazyk má v tomto ohledu
více společného s jazykem poezie než-
li vědy. Pohybuje se totiž na hranici dis-
kursivně myslitelného, a proto i jazyko-
vě vyslovitelného či vyjádřitelného, jak
lze doložit nejen na příkladu Heidegge-
rova díla, ale nakonec například i raně-
ho (a pozdního) díla Ludwiga Wittgen-
steina. Zároveň byla Irena Šnebergová
přesvědčena o tom, že před překladat-
elkami a překladateli filosofických tex-
tů stojí dvojí obtíž: proniknout skrze le-
xikální významy slov a vět k myšlen-
ce samé; a současně se pokusit vyjádřit ji
jinými slovy, která nemusejí být vždy

věrným převodem originálního znění.
Jestliže se podaří se s nimi vypořádat,
pak se z překládání může stát vcelku
tvůrčí činnost, obohacující myšlení a vý-
razové prostředky filosofického jazy-
ka, podobně jako je tomu v překladech
poezie.

* * *

Historiografie české – nejen marxistic-
ké – filosofie druhé poloviny 20. stolec-
tí pojednává skoro výlučně o filosofech
a jen výjimečně o filosofkách. Jako dů-
vod se obvykle kriticky uvádí, že mar-
xistická filosofie mezi lety 1948 až 1989
byla z rozličných důvodů „pánským klub-
em“, tj. víceméně záležitostí filosofů,
ne filosofek. To je však jen půl pravdy.
Ve skutečnosti je také problémem niko-
li předmět historického zájmu a zkou-
mání, nýbrž *naše vlastní interpretační
perspektiva*, kdy nejprve promítneme
do zkoumaného předmětu něco, co ná-
sledně podrobíme kritice, vedené navíc
z našich dnešních pozic, čímž produku-
jeme a reprodukujeme stereotypický
obraz minulosti. Dějiny (nejen) české
marxistické filosofie jsou pak psány tak,
že se v nich opomínají filosofky a upřed-
nostňují se v nich filosofové. Parafrá-
zujeme-li novozákonní výrok o roli žen
v pašíjním příběhu – např. u *Marka 15,*
40, kde se říká, že „zpozvdál se dívaly
také ženy“¹⁸ –, pak v případě české mar-
xistické filosofie tento výrok neposti-

M., Původ uměleckého díla. Přel. I. Chvatík.
Praha, OIKOYMENH 2016.

16 Srov. *Bibliografie Filosofického časopisu 1953–2014*: Dostupné na: https://filcasop.flu.cas.cz/images/uploaded/bibliografie_1953-2014.pdf; [cit. 17. 10. 2023].

17 Míchňáková, I., K problému novodobého českého filosofického pojmosloví. Fragment I (1973). In: Šnebergová, I. (ed.), *Po cestách naléhavosti myšlení*. Praha, Filosofie 1993, s. 247–255. A rovněž: Šnebergová, I., *Když se nedostává slov. Filosofický časopis*, 46, 1998, č. 4, s. 581–595.

18 Mimochodem, tento výrok si vybrala Jana Opočenská jako název svojí knížky o feministické teologii; srov. Opočenská, J., *Zpozvdál se dívaly také ženy. Výzva feministické teologie*. Praha, Kalich 1996.

huje přesně situaci českého marxismu, v níž se dříve nacházel, jako spíše stav současné historiografie českého marxismu. Ženy nestály opodál, aktivně zasahovaly do filosofie a intelektuálního dění.

Vezměme namátkou významnější české marxistické filosofy padesátých a šedesátých let. Stáli vedle myšlenkově neméně zajímavých filosofek (což se ovšem prezentuje obráceně: filosofky stály vedle filosofů a „dívaly se zpozvzdálí“). – Ivan Dubský stál vedle Ireny Dubské, filosofky a socioložky, autorky pronikavého filosofického cestopisu (byla průkopnicí tohoto žánru u nás; po jejím vzoru sepsali filosofické cestopisy Evžen Menert a Radovan Selucký) a znalkyně kritické teorie frankfurtské školy; nebo vedle Jany Dubské-Novozámské, filosofky a autorky cenných prací o americkém pragmatismu a francouzském existencialismu. Ivo Tretera stál vedle Pelušky Bendlové, která se zabývala dějinami katolické filosofie a dílem Teilharda de Chardin a Gabriela Marcela (kterého překládala), účastnice marxisticko-křesťanského dialogu. Milan Machovec stál vedle Marie Machovcové, historičky filosofie, která se věnovala českému utopickému myšlení a křesťanskému chiasmu. Karel Kosík stál vedle Růženy Grebeníčkové, filosoficky vzdělané literární teoretičky a komparatistky zabývající se písemnictvím od raného 19. století po Milana Kunderu v širokém středoevropském areálu. Vojtěch Tlustý stál vedle Mileny Tlusté (Jetmarové), zkoumající zprvu dílo Františka Palackého a následně se věnující francouzskému existenciu-

lismu a kritické teorii (později byla vedoucí editorkou pětisvazkové *Antologie textů soudobé západní filosofie*, která přinesla překlady Herberta Marcuseho a jiných myslitelů frankfurtské školy).¹⁹ Jiří Pešek stál vedle Jaroslavy Peškové, zaměřující se české utopické myšlení 19. století. Jaromír Loužil stál vedle Olgy Loužilové, zabývající se pojetím lidu v českém myšlení 19. století. – A k tomuto výčtu doplníme ještě jednu dvojici: Karel Michňák a Irena Michňáková. Jejich zájmy se zčásti překrývaly, i když Irena Michňáková více tíhla k dějinám filosofie. Společně dokonce publikovali dva pozoruhodné texty.²⁰ Souhrnné, přesto nikoli jen inventarizující představení českých marxistických filosofek bude teprve muset být napsáno.

Podobně jako v případě většiny jmenovaných filosofek byla vědecká dráha Ireny Šnebergové přerušena mateřstvím a péčí o dítě a rodinu. V polovině normalizačních sedmdesátých let byla navíc z „reorganizačních důvodů“ propuštěna ze svého domovského pracoviště a následujících dlouhých patnáct let musela pracovat mimo obor jako dokumentátorka v Thomayerově nemocnici. Přestože se k vědecké práci po roce

19 Srov. Tlustá M. a kol. (vyd.), *Antologie textů soudobé západní filosofie*. I–V. Praha, Státní pedagogické nakladatelství 1965–1969.

20 Michňák, K. – Michňáková, I., *Ideál a skutečnost*. In: Engst, J. (vyd.), *Sborník k šedesátinám Prof. PhDr. Ludvíka Svobody, DrSc.* Praha, Státní pedagogické nakladatelství 1963, s. 235–245. Michňák, K. – Michňáková, I., *Filosofie budoucnosti a budoucnost filosofie*. In: Urbánek, E. (vyd.), *Marx a dnešek*. Praha, Nakladatelství Svoboda 1968, s. 35–86.

1989 vrátila, byla zvláště tato politicky vynucená přestávka citelným zásahem do jejího odborného rozvoje a zname-

nala přerušení rozpracovaných projektů a narušení dalších plánů. Některé stihla zrealizovat, jiné už nikoli.²¹

Ivan Landa

Filosofický ústav AV ČR, v.v. i., Praha

landa@flu.cas.cz

---

21 Děkuji Romanu Kandovi za cenné podněty.